

Različiti modeli edukacije udomitelja i njihova uloga u osiguravanju kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskoj skrbi

Primljen: 30. 6. 2022.

Prihvaćen: 26. 9. 2022.

Stručni rad

UDK 364.65-053.2

364-787.24

Katarina Bogović, prof. dr. sc. Maja Laklija*
mag. socijalnog rada orcid.org/0000-0002-
2580-4983
Centar za pružanje usluga Studijski centar socijalnog
u zajednici Lipik, Hrvatska rada, Pravni fakultet
katarina.bogovic@hotmail.com Sveučilišta u Zagrebu,
Hrvatska,
maja.laklija@pravo.hr

prof. dr. sc.
Slavica Blažeka Kokorić
orcid.org/0000-0002-
3846-8384
Studijski centar socijalnog rada,
Pravni fakultet Sveučilišta
u Zagrebu, Hrvatska,
slavica.blazeka@pravo.hr

Sažetak

Edukacija udomitelja djece čini temelj prevencije teškoća u prilagodbi i funkcioniranju udomljenog djeteta i udomiteljske obitelji te čini osnovu za osiguranje uvjeta za kvalitetni razvoj djeteta u udomiteljskoj obitelji. Edukacija udomitelja je kompleksan proces pripreme i razvoja kompetencija potencijalnih te podrške i osnaživanja kompetencija postojećih udomitelja za uspješnije nošenje s izazovima udomiteljstva i pružanje kvalitetne skrbi udomljenom djetetu. Cilj rada je ponuditi prikaz rezultata istraživanja o sadržaju, organizacijskim aspektima i ishodima različitih modela edukacije udomitelja te dati njihov sistematičan pregled. Temeljem analize različitih kriterija, u radu su predstavljene i klasifikacije postojećih modela edukacije udomitelja koje mogu poslužiti praktičarima i istraživačima za analizu prakse u ovom području. Zaključno, istaknute su smjernice za unapređenje sustava edukacije udomitelja djece u Hrvatskoj.

Ključne riječi: edukacijske potrebe, ishodi edukacije, klasifikacija modela edukacije, kompetencije, udomiteljstvo djece.

Uvod

U cilju osiguravanja dobrobiti djece u udomiteljskoj skrbi, koja iz različitih razloga ne mogu živjeti sa svojim roditeljima, nužna je adekvatna priprema i edukacija udomitelja (Taylor i McQuillan, 2014). Različita istraživanja pokazuju da kroz edukacije udomitelji stječu nova znanja i vještine, uče kako se nositi s izazovima udomiteljstva te kako brinuti o dobrobiti udomljenog djeteta (Buehler i sur., 2006; Bywater i sur., 2010; Solomon, Niec i Schoonover, 2016). Edukacije udomitelja pridonose uspješnijoj prilagodbi djeteta na novu sredinu, ali i prilagodbi udomiteljske obitelji na novog člana (Lanigan i Burleson, 2017).

Sadržaj, opseg i trajanje edukacija za udomitelje djece razlikuju se u pojedinim zemljama te za sad ne postoji generalni konsenzus znanstvene i stručne zajednice koje sadržaje bi takve edukacije točno trebale pokrivati niti kako bi se trebale implementirati u praksi (Whiting, Huber i Koech, 2007; Cooley i Petren, 2011). Uobičajena praksa je da se edukacije za udomiteljstvo djece najčešće održavaju kao: a) dio procesa dobivanja licencije za bavljenje udomiteljstvom djece (pri čemu se potencijalnim udomiteljima nalaže obveza pohađanja određenog broja sati osnovne edukacije da bi dobili dozvolu za pružanje ove usluge); b) dodatne edukacije koje se provode neposredno prije smještaja određenog djeteta u udomiteljsku obitelj (ako se radi o djetetu sa značajnijim teškoćama za koje je procijenjeno da udomitelji trebaju dodatnu pripremu i edukaciju); c) dodatne edukacije tijekom pružanja usluge udomiteljstva koje su važne za zadržavanje licencije i osiguravanje primjerene skrbi za djecu (Berry, 1988).

Različita istraživanja pokazala su da edukacije udomitelja imaju višestruku korist, kako za udomljenu djecu tako i za udomitelje. Primjerice, Pacifici, Delaney, White, Cummings i Nelson (2005) ističu da kvalitetna edukacija udomitelja doprinosi boljim socijalnim vještinama i psihološkoj dobrobiti udomljene djece. Utvrđeno je da sudjelovanje u edukacijama potiče pozitivnu promjenu odgojnih stilova kod udomitelja što pozitivno djeluje i na ponašanje udomljene djece (Pacifici i sur., 2005; Solomon i sur., 2016; Kaasbřll, Lassemo, Paulsen, Melby i Osborg, 2019). U situacijama kada udomljena djeca pokazuju veće i složenije probleme u ponašanju ili poteškoće mentalnog zdravlja, sama edukacija nije dovoljna za postizanje pozitivnih promjena u ponašanju djece, no na osnovu kvalitetne pripreme i edukacije udomitelji mogu prepoznati određene teškoće kod udomljene djece i pravovremeno potražiti podršku stručnjaka (Minnis, Pelosi, Knapp i Dunn, 2001).

Pozivajući se na nalaze brojnih istraživanja, Kaasbřll i sur. (2019) navode da edukacije udomitelja pridonose povećanju osobne dobrobiti udomitelja i njihova zadovoljstva u ulozi udomitelja, većem zadovoljstvu odnosom s udomljenim djetetom,

većoj spremnosti i kvaliteti suradnje udomitelja s biološkom obitelji djeteta, kvalitetnijem pružanju podrške djetetu u ostvarivanju kontakata s njegovim roditeljima, prevenciji prekida smještaja djeteta i „sagorijevanja“ udomitelja te unapređivanju kvalitete odnosa udomitelja i stručnjaka. Kroz edukacije se poboljšavaju vještine udomitelja, proširuje se njihovo znanje te širi mreža kontakata s drugim udomiteljima, stručnjacima, ustanovama i udrugama koje djeluju u području udomiteljstva (Buehler i sur., 2006). Kvalitetna edukacija i priprema udomitelja pozitivno utječe i na njihovo zadržavanje u toj ulozi (Lanigan i Burleson, 2017).

Kaasbřll i sur. (2019) ističu problem nedostatnih evaluacijskih istraživanja i nedovoljnog sagledavanja zadovoljstva udomitelja kvalitetom edukacija na kojima su sudjelovali. Neka od postojećih domaćih i inozemnih istraživanja pokazala su da većina udomitelja smatra da je edukacija koju su polazili prije dobivanja licencije bila korisna, ali da nakon edukacije nisu bili u dovoljnoj mjeri pripremljeni za sve što je uslijedilo po dolasku udomljenog djeteta u njihovu obitelj (Laklija, 2011a; Cooley i Petren, 2011; Taylor i McQuillan, 2014). Nedovoljna podrška i edukacija nakon dobivanja licencije prepoznata je kao jedan od najčešćih razloga odustajanja udomitelja od bavljenja udomiteljstvom (Barnett i suradnici, 2018; Kaasbřll i sur., 2019).

Cilj ovog rada je ponuditi prikaz glavnih rezultata dosadašnjih istraživanja o sadržaju, organizacijskim aspektima i ishodima različitih modela edukacije udomitelja te dati sistematičan pregled postojećih modela edukacije udomitelja za djecu u Hrvatskoj i inozemstvu. Temeljem analize različitih kriterija, u radu su predstavljene i različite klasifikacije postojećih modela edukacije udomitelja koje mogu poslužiti praktičarima i istraživačima za daljnja istraživanja i analizu prakse u ovom području. Zaključno, istaknute su smjernice za unapređenje sustava edukacije udomitelja djece u Hrvatskoj.

Edukativne potrebe udomitelja – temelj za stvaranje kvalitetnih programa edukacije

Kod planiranja sadržaja i tematskih područja koja trebaju biti obuhvaćena tzv. kurikulum osnovne i dodatnih edukacija udomitelja, važno je voditi računa da edukacija bude svrhovita i učinkovita te prilagođena potrebama korisnika koji će ju pohadati. U tom smislu važno je sagledati rezultate dosadašnjih istraživanja o iskustvima udomitelja i na temelju njih napraviti kvalitetnu procjenu edukativnih potreba udomitelja. Buehler, Rhodes, Orme i Cuddeback (2006) ističu da upravo takav pristup dovodi do jasnoće ishoda procesa edukacije i doživljaja njezine koristi za udomitelje. Za uspješnost ishoda edukacije udomitelja važno je da sadržaj edukacije prati edukativne potrebe udomitelja. Primjerice, u istraživanju Salas, García-Martín, Fuentes i Bernedo (2015) udomitelji su kao posebno važne teme u sklopu edukacije

naveli teme vezane uz ponašanje djece i stvaranje odnosa između djeteta i udomitelja te podršku udomiteljima u razvijanju uspješnih strategija suočavanja s problemima u ponašanju udomljenog djeteta. Buehler i sur. (2006) ističu kako je bitno da edukacije udomitelja budu temeljene na prepoznavanju osobnih snaga i vještina udomitelja, ali i na otkrivanju vlastitih slabosti i nesigurnosti za čije prevladavanje udomitelji trebaju podršku stručnjaka.

U nastavku su prikazane tri ključna područja teme koje sadrže različiti modeli edukacije udomitelja, a temelje se na rezultatima recentnih istraživanja o specifičnim izazovima s kojima se susreću udomitelji tijekom skrbi za udomljeno dijete.

- a) Poteškoće prilagodbe djeteta na život u udomiteljskoj obitelji – Istraživanja pokazuju da udomitelji tijekom skrbi za udomljeno dijete nailaze na poteškoće vezane uz nošenje s emocijama djeteta koje proizlaze iz činjenice smještaja u udomiteljsku obitelj i prilagodbu na novu situaciju (Laklija, Vukelić i Milić Babić, 2012; López i Del Valle, 2016; Lietz, Julien-Chinn, Geiger i Hayes Piel, 2016). Problemi u prilagodbi djeteta često se javljaju povezano s iskustvima koje dijete donosi sa sobom u udomiteljsku obitelj (emocionalna i ponašajna obilježja te prethodno životno iskustvo) (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Mogu se javiti prilikom dolaska djeteta u udomiteljsku obitelj, vezano uz teškoće s uspostavljanjem povjerenja, osjećajem pripadnosti i postavljanjem granica (Lanigan i Burleson, 2017). Prekid privrženosti i odvajanje od roditelja može imati sličan negativan utjecaj na djecu kao trauma, posebice ako se radi o mlađoj djeci (Ajduković i sur., 2007). Očekivano je da će djeca koja su razvila nesigurnu privrženosti imati izraženije poteškoće pri smještaju u udomiteljsku obitelj od djece sa sigurnim stilom privrženosti. Da bi se prevenirale negativne posljedice i olakšala prilagodba djeteta na udomiteljsku obitelj, teme vezane uz stilove privrženosti, identificiranje okolnosti iz kojih djeca dolaze u udomiteljsku skrb, suočavanja sa stresom i nošenje s traumom, moguće reakcije djeteta te prilagodba, trebaju biti sadržaj edukacije udomitelja.
- b) Poteškoće u odnosu udomitelja s biološkom obitelji – U svim situacijama smještaja djeteta u udomiteljsku skrb, kada to nije protivno interesu djeteta, važno je da biološka obitelj bude uključena u donošenje odluka o smještaju djeteta te da roditelji budu aktivno uključeni u planiranje procesa skrbi i pružanje podrške djetetu za vrijeme dok je dijete izdvojeno iz obitelji (Laklija i Sladović Franz, 2015). S druge strane, upravo odnos s biološkom obitelji djeteta jedan je od čestih izvora teškoća i stresa s kojim se susreću udomitelji (Laklija i sur., 2012; Taylor i McQuillan, 2014; López i Del Valle, 2016; Lanigan i Burleson, 2017). Ako roditelji ne prihvaćaju privremeno izdvajanje djeteta iz biološke

obitelji i smještaj u udomiteljsku obitelj, skloni su uznemiravati udomitelje i djecu (npr. koriste se agresijom, manipulacijom nad djetetom, napadima na udomitelje te nagovaranjem djeteta na bijeg iz udomiteljske obitelji) čime otežavaju proces prilagodbe i stvaranje uvjeta za primjeren razvoj djeteta u udomiteljskoj obitelji (Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005). Istraživanja su pokazala da udomitelji nisu dovoljno pripremljeni na teškoće koje se mogu javiti u odnosu s biološkim roditeljima djece te da im nedostaje podrška vezana uz ostvarivanje kontakata djeteta s biološkom obitelji (Laklija i sur., 2012; Lanigan i Burlison, 2017). Suradnički odnos djetete – biološka obitelj – udomiteljska obitelj – stručnjaci, važan je za ishod dobre prilagodbe i pozitivnog razvoja djeteta (Laklija, 2011b). Stoga su teme edukacije vezane uz uspostavu odnosa, postavljanje granica i suradnju s biološkom obitelji, moguće reakcije djeteta na kontakte s roditeljima, na razdvojenost od braće i sestara i slično, od iznimnog značaja za uspješnu pripremu udomitelja i pozitivan ishod udomiteljstva. U ovom kontekstu Mehta, Baker i Chong (2013) prepoznaju kao posebno važnu temu konflikt odanosti djeteta u odnosu na roditelje i udomitelje. Kiraly i Humphreys (2013) ukazuju na specifičnost uloge srodničkih udomitelja te ističu da se njihove potrebe za edukacijom i podrškom jednim dijelom razlikuju vezano uz kontakte s primarnom obitelji djeteta, budući da su i sami pripadnici te obitelji u širem srodničkom krugu te imaju osobnu povijest i odnos s roditeljima djeteta. Nadalje, Akin, Yan, McDonald i Moon (2017) ukazuju na važnost provođenja programa podrške i edukacije za roditelje čije se dijete nalazi smješteno u udomiteljsku obitelj. Tako je moguće uspješno facilitirati suradnju roditelja s udomiteljima te unapređivati vještine roditeljstva s ciljem omogućavanja bržeg povratka djeteta u biološku obitelj i ponovne reunifikacije obitelji.

- c) Poteškoće koje proizlaze iz specifičnih potreba udomljenog djeteta – Udomitelji navode da udomiteljstvo može biti izrazito zahtjevno zbog složenih emocionalnih, obrazovnih i/ili bihevioralnih poteškoća koje se nerijetko javljaju kod udomljene djece kao posljedica proživljenih trauma ili različitih stresnih događaja kojima je dijete svjedočilo u biološkoj obitelji i/ili tijekom prethodnih smještaja izvan vlastite obitelji (Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005; López i Del Valle, 2016; Vanderfaillie, Goemans, Damen, Van Holen i Pijnenburg, 2018). Velik broj udomljene djece iskazuje neke teškoće mentalnog zdravlja, emocionalne i ponašajne teškoće (Cuddeback i Orme, 2002; Taylor i McQuillan, 2014; Lietz i sur., 2016), razvojne teškoće ili ozbiljne zdravstvene teškoće (Cuddeback i Orme, 2002; Zinn, 2009). Udomitelji se često suočavaju s neočekivanim situacijama, npr. udomljeno dijete iznenada ima agresivni

ispad, uhvaćeno je u krađi, samoozljeđuje se ili ima poremećaj u prehrani (bulimija, anoreksija), iskazuje seksualno rizično ponašanje i slično (Pacifci i sur., 2005; Lietz i sur., 2016). U takvim situacijama udomitelji se najčešće osjećaju nekompetentno, preplaše se mogućih posljedica i zahtjevnosti udomiteljske uloge te često odustaju od udomiteljstva. Sustav edukacije udomitelja trebao bi pripremiti potencijalne udomitelje na probleme koji se mogu pojaviti kod udomljene djece, pružiti im kontinuiranu podršku u nošenju s takvim izazovnim situacijama te im pomoći u uspostavljanju ravnoteže između potreba udomljenog djeteta i potreba ostatka obitelji. Udomitelji se ponekad susreću i s odgojnim teškoćama vezanim uz podrijetlo i specifičnosti kulture iz koje dijete potječe (npr. djeca bez pratnje, pripadnici romske nacionalne manjine itd.), pri čemu se očekivano mogu javiti problemi zbog kulturološki različitih stilova života, navika, odgojnih pristupa i slično (Brown i sur., 2011; Cooley i Petren, 2011). Unatoč edukacijama, udomitelji često osjećaju da su neadekvatno pripremljeni za udomljavanje djeteta s poteškoćama mentalnog zdravlja, traumatiziranog djeteta (Barnett i sur., 2018), a posebice seksualno zlostavljanog djeteta (Taylor i McQuillan 2014; Lanigan i Burleson, 2017). Nadalje, udomitelji ističu potrebu dodatnih edukacija o zdravstvenoj skrbi, o teže bolesnom djetetu i davanju terapije, ADHD-u i autizmu (Barnett i sur., 2018).

Prema nekim istraživanjima čak do 40 % novih udomitelja odustane od bavljenja udomiteljstvom tijekom prve godine (Cox, Orme i Rhodes, 2003), a prvo udomiteljsko iskustvo im je obično najteže bez obzira radi li se o nesrodničkom ili srodničkom udomiteljstvu (Lietz i sur., 2016). Odustajanje udomitelja pripisuje se nerijetko nedovoljnoj pripremi i edukaciji, odnosno previsokim i nerealnim očekivanjima udomitelja u odnosu na djecu u sustavu i sam sustav. Također, nije rijetkost da udomitelji teško pronalaze slobodno vrijeme kako bi mogli pohadati edukacije, a ako i imaju slobodnog vremena, nailaze na poteškoće vezane uz brigu o udomljenoj djeci dok su oni na edukacijama (Pacifci i sur., 2005). S obzirom na navedeno stručnjaci koji rade s udomiteljima trebali bi imati razumijevanja i uzeti te činjenice u obzir prilikom planiranja edukacija.

Čimbenici o kojima ovisi uspješnost edukacije udomitelja

Prilikom planiranja edukacija za udomitelje djece potrebno je uzeti u obzir različite organizacijske čimbenike koji mogu utjecati na mogućnost sudjelovanja udomitelja u edukaciji, a samim time i na uspješnost provođenja programa edukacije. Različita istraživanja pokazuju da je izuzetno važno stvoriti preduvjete da udomitelji imaju kome povjeriti brigu o djeci dok su oni na edukaciji (Pacifci i sur., 2005; Buz-

hardt i Heitzman-Powell, 2006). Nadalje, jedan od bitnih elemenata prilikom planiranja edukacije je i geografska blizina edukacije. O tom elementu se obično ne vodi dovoljno računa pa se edukacije udomitelja u pravilu održavaju u većim gradskim središtima iako se većina udomiteljskih obitelji nalazi na rubnim dijelovima većih gradova ili u ruralnim sredinama.

Uspješnost edukacije i njezini ishodi u značajnoj mjeri ovise i o iskustvu i vještinama stručnjaka koji provode edukacije (Pacifici i sur., 2005). O tome posebice treba voditi računa, imajući u vidu da su edukatori udomitelja u Hrvatskoj najčešće stručnjaci često nadležni i za praćenje i produljenje licencijske udomitelja koji obično nemaju dodatne kompetencije iz područja metodike podučavanja, obrazovanja odraslih, evaluacije ishoda edukacije i slično.

Da bi se postigli kvalitetni ishodi edukacije, važno je da edukacija udomitelja obuhvaća praktični dio koji uključuje upoznavanje potencijalnih udomitelja s iskustvima postojećih udomitelja, ali i iskustveno učenje i savladavanje vještina koje su udomiteljima potrebne u radu s udomljenom djecom (López i Del Valle, 2016.; Solomon i sur., 2016). Također, važno je udomitelje upoznati i s teorijskim spoznajama utemeljenim na znanstvenim dokazima, kao što su npr. saznanja iz kognitivno-bihevioralne terapije, tehnike pozitivnog roditeljstva, teorije privrženosti i slično (Solomon i sur., 2016). Bilo bi poželjno i korisno da udomitelji uz osnovnu edukaciju, u kojoj sudjeluju u procesu dobivanja licencijske za bavljenje udomiteljstvom, sudjeluju i u specifičnoj pripremi prije udomljavanja određenog djeteta koja bi uključivala i edukaciju o nekim temama koje su bitne za udomljavanje tog djeteta. To je posebice važno kada se radi o djetetu s nekim specifičnim potrebama s kojima se udomitelji do tada nisu susreli (Pacifici i sur., 2005). Pored navedenog, kako bi udomitelji bili pripremljeni na očekivane izazove koji se mogu javiti pri udomljavanju određene skupine djece (npr. djeca s iskustvom zlostavljanja i sl.), važno im je ponuditi određena saznanja vezana uz individualna obilježja i specifične potrebe djeteta koje će biti kod njih smješteno (Solomon i sur., 2016). Pri osmišljavanju i provedbi takvih specifičnih edukacija treba uzeti u obzir sve dostupne informacije o obilježjima djeteta (u smislu njegovih specifičnih potreba koje proizlaze iz djetetove prošlosti ili razvojnih obilježja), ali s druge strane treba dobro poznavati i kapacitete udomiteljske obitelji, posebice u smislu postojećih vještina i motivacije kojima raspolažu. Kada je sve to poznato, stručnjaci mogu bolje uputiti udomitelje na specifične edukacije koje će upravo njima biti korisne.

Sadržaj, oblik i vrstu edukacije udomitelja potrebno je prilagoditi i različitim edukativnim potrebama udomitelja koje proizlaze iz različite razvojne dobi i razvojnih potreba udomljenog djeteta (Dozier, Albus, Fisher i Sepulveda, 2002). Dozier i suradnici (2002) naglašavaju da, ako se radi o vrlo malom djetetu (1 – 3 godine), u

edukaciji bi naglasak trebao biti na svladavanju znanja iz dječje razvojne psihologije. Dodatno, ako se radi o udomljavanju djeteta čiji su roditelji konzumirali različite psihoaktivne supstancije prije njegova rođenja, bitno je da udomitelji budu upoznati s time i sa štetnim utjecajem rizičnih ponašanja roditelja na cjelokupan razvoj djeteta. Ukoliko se radi o udomljavanju djece predškolske ili osnovnoškolske dobi, utoliko udomitelji trebaju biti svjesni da takva djeca nerijetko završe u sustavu udomiteljstva zbog zlostavljanja i zanemarivanja u biološkoj obitelji, stoga i edukacije ove kategorije udomitelja trebaju biti tome prilagođene. Dodatno, udomitelji kroz edukacije trebaju steći vještine pozitivnog usmjeravanja dječjih ponašanja u predškolskoj i osnovnoškolskoj dobi jer je to važan čimbenik prevencije pojave različitih oblika rizičnog ponašanja udomljene djece u kasnijoj adolescentnoj dobi. Ako u udomiteljsku obitelj dolazi dijete u starijoj školskoj dobi, za razumijevanje njegova ponašanja i izgradnju kvalitetnog donosa s djetetom vrlo je važno da udomitelji znaju što je bilo s djetetom prije smještaja u udomiteljsku obitelj (gdje je i u kakvim uvjetima dijete odrastalo, koliko je dugo u sustavu, ima li i kakvo prethodno iskustvo s udomiteljima i slično).

Važno je da udomitelji budu dobro educirani i pripremljeni na moguće poteškoće u prilagodbi udomljenog djeteta na život u novoj udomiteljskoj obitelji. Jednako tako važno je pripremiti i ostale članove udomiteljske obitelji, a posebice djecu, na dolazak novog člana u njihovu obitelj. Strauss i Wasburn-Moses (2017) upozoravaju da udomitelji najčešće ostaju u tome prepušteni sami sebi, bez dovoljno znanja, resursa ili stručne podrške. S obzirom na to da udomiteljstvo djeteta utječe na promjenu cjelokupne dinamike udomiteljske obitelji, u edukacijama udomitelja i pripremi udomiteljskih obitelji ovoj temi trebalo bi posvetiti dodatnu pažnju.

Osim početnih edukacija koje su vrlo važne za kvalitetnu pripremu i prilagodbu djeteta i udomiteljske obitelji, jednako tako važne su i kontinuirane edukacije te stručna podrška udomiteljskoj obitelji u vidu praktičnog savjetovanja u konkretnim kriznim situacijama s kojima se udomitelji susreću, a supervizije (Taylor i McQuillan, 2014). Laklija i Rogić Šneperger (2021) ističu važnost osiguranja dostupnosti methodske supervizije za udomitelje u kojoj je naglašena edukativna komponenta. U methodskoj superviziji se kroz strukturirani rad na slučaju postiže osnaživanje kompetencija supervizanata u radu s određenom skupnom korisnika prema određenim metodama (Ajduković, 2020). Edukativna komponenta u superviziji udomitelja treba biti usklađena s edukativnim potrebama udomitelja koje proizlaze iz konkretnih slučajeva/problemskih situacija s kojima se susreću u svojoj praksi udomiteljstva. Putem ovakvih modela edukacije i podrške, udomitelje se potiče na sagledavanje svojih kompetencija i njihovu primjenu u praksi, svoj doživljaj djeteta, prošle i buduće reakcije/postupanja, da unaprijede vlastite metode rada itd.

Različiti autori ističu da je dostupnost stručne praktične i emocionalne podrške udomiteljima jedan od ključnih faktora za ostanak udomitelja u sustavu udomiteljstva (Bywater i sur., 2010; Lietz i sur., 2016). Primjerice, u istraživanju Lietz i suradnika (2016) udomitelji su istaknuli da im je važno znati da će imati stručnu podršku u situacijama kada osjete da su emocionalno preopterećeni i da trebaju uzeti predah za sebe. Pored edukacije i stručne podrške, za uspješno funkcioniranje udomiteljskih obitelji jako je bitna i neformalna podrška iz okoline (članova uže i šire obitelji, prijatelja, drugih udomitelja) (Laklija i sur., 2012; Lietz i sur., 2016).

Udomitelji također navode da smatraju korisnim i važnim imati dostupne praktične informacije u vidu brošura, hodograma postupanja u pojedinim situacijama, adresa i telefonskih brojeva na koje se mogu obratiti u situaciji potrebe za podrškom, a s kojima bi trebali biti upoznati tijekom edukacije (Cooley i Petren, 2011; Lanigan i Burleson, 2017). Također, ističu potrebu za upoznavanjem s planom održavanja budućih edukacija, kako bi mogli ciljano planirati svoje sudjelovanje na onim edukacijama koje prepoznaju da su im potrebne (Cooley i Petren, 2011).

Prikaz edukacije udomitelja za djecu u Hrvatskoj

Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN, 115/2018) prije izdavanja dozvole za udomiteljstvo, svaki udomitelj obavezan je proći edukaciju, a tijekom obavljanja udomiteljstva ima obvezu educirati se najmanje jednom godišnje ili češće ako je to preporuka stručnog tima za udomiteljstvo. Način i trajanje osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja razrađeni su u Pravilniku o sadržaju i trajanju osposobljavanja i edukacije udomiteljske obitelji (NN, 63/2019; u daljnjem tekstu Pravilnik). Pravilnik (NN 63/2019) razlikuje osposobljavanje udomitelja (osnovno osposobljavanje), dodatno osposobljavanje te godišnju edukaciju. Osposobljavanje udomitelja provodi Centar za socijalnu skrb u postupku za donošenje rješenja o dozvoli za obavljanje udomiteljstva, traje 40 sati te se sastoji od predavanja, radionica i primjera iz prakse. Uz navedeno, podnositelji zahtjeva za bavljenje udomiteljstvom koji su iskazali interes za privremeni smještaj djeteta i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju ili djeteta stranog državljanina koje se zatekne na teritoriju RH bez nadzora, moraju proći i dodatno osposobljavanje u trajanju od 6 do 12 sati. Godišnja edukacija se provodi za postojeće udomitelje s ciljem unapređenja prakse udomiteljstva. Tim za udomiteljstvo ili stručni radnik Centra za socijalnu skrb upućuje udomitelje na godišnju edukaciju koja traje najmanje 8 sati za tradicionalne i profesionalne udomitelje, odnosno najmanje 4 sata za srodničke udomitelje. Edukacija može biti provedena kao individualna ili grupna, putem radionica te predavanja, a često obuhvaća i primjere iz prakse i iskustva dugogodišnjih udomitelja. Godišnju edukaciju mogu provoditi domovi socijalne skrbi i centri za pružanje usluga u zajednici te tim za

udomiteljstvo ili stručni radnik centra za socijalnu skrb u suradnji s drugim pravnim ili fizičkim osobama.

Podnositelji zahtjeva za bavljenje udomiteljstvom, kao i postojeći udomitelji sudjeluju u osnovnom i dodatnom osposobljavanju te na godišnjoj edukaciji s bračnim/izvanbračnim drugom, a prema stručnoj procjeni potrebe i s drugim članovima obitelji. Osposobljavanje udomitelja za djecu sadrži opći dio koji se sastoji od 12 cjelina koje obuhvaćaju teme vezane uz pojam udomiteljstva, prava i obveze udomitelja i smještene djece, izazove s kojima se susreću udomitelji, razvojne faze djeteta i privrženost, odgojne metode i metode suočavanja sa stresom, važnost obrazovanja, prilagodbu na smještaj ili odlazak djeteta iz udomiteljske obitelji, te teme vezane uz interkulturalizam. Osim navedenih tema, s obzirom na moguć smještaj u udomiteljsku obitelj trudnica i roditelja do godine dana života djeteta, djece s teškoćama u razvoju i djece s problemima u ponašanju, udomitelji se upoznaju i sa specifičnim obilježjima navedenih korisničkih skupina.

Prvi sistematičan priručnik za stručnjake, s radionicama za edukaciju udomitelja, kod nas je tiskan 2006. godine pod naslovom „Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji: vodič za edukaciju udomitelja“ (Žic Grgat, 2006) te kao takav predstavlja važan okvir za stručnjake u planiranju i provedbi sadržaja edukacije udomitelja. Godine 2010. izdan je i priručnik „Dajući dom dajemo sebe“ (Kronstein i Škrabić-Aničić, 2010) u kojem je opisana povijest udomiteljstva u Hrvatskoj, prava i obveze udomitelja i stručnjaka centara za socijalnu skrb te postupak smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj.

U okviru programa „Kvalitetno udomiteljstvo za djecu – razvoj i unapređenje procesa i stručnih mehanizama za osiguravanje kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskim obiteljima“, kao dio inicijative „Za snažniju obitelj“ u partnerstvu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Hrvatske udruge socijalnih radnika, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece i Sirius – Centra za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje, 2021. godine objavljen je „Priručnik za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu“ (Borić i sur., 2021) koji predstavlja praktični vodič stručnjacima za provođenje osposobljavanja za udomitelje. Njime se obrađuju sljedeće tematske cjeline: Zakonski dio; Dječja prava, uključujući prava djece s teškoćama u razvoju; Specifična pitanja vezana uz razvojne faze djeteta; Razvoj privrženosti; Suradnja i komunikacija s biološkom obitelji djeteta; Priprema djeteta i članova udomiteljske obitelji na promjene – dolazak ili odlazak udomljena djeteta iz obitelji; Odgojno učinkovite metode; Važnost poticanja obrazovanja; Prepoznavanje i nošenje s traumom i posljedicama zlostavljanja djeteta; Kako udomitelji doživljavaju stres i kako se nose sa stresom; Interkulturalno udomiteljstvo; Djeca s teškoćama u razvoju. Kao

tematske cjeline za dodatno osposobljavanje izdvojene su: Djeca bez pratnje i Djeca s problemima u ponašanju. Svaka tematska cjelina razrađena je tako da su navedene kompetencije koje bi udomitelj trebao steći, ciljevi radionice, popis literature za edukatore, prilozi za provedbu radionica, potreban pribor i trajanje radionice, a sadržaj edukacije detaljno je opisan kroz niz aktivnosti koje uključuju primjere iz prakse, edukativne materijale, videomaterijale, vinjete, opise slučajeva, izvještaje udomitelja, udomljene djece i članova njihovih obitelji. Na kraju svake radionice ponuđena su pitanja za provjeru razumijevanja i ponavljanje sadržaja radionice. Očekivano je da će ovaj priručnik, koji tek treba biti primijenjen u praksi, dovesti do veće ujednačenosti obrade sadržaja edukacije udomitelja, ali i ostaviti prostora stručnjacima za njihovu prilagodbu sukladno iskustvu stručnjaka i potrebama udomitelja.

Pregled inozemnih modela edukacije udomitelja

U nastavku rada bit će prikazani najpoznatiji modeli edukacije koji se primjenjuju u Europi i SAD-u.

PRIDE model edukacije za udomitelje (eng. *Parent Resources for Information, Development and Education*) je program edukacije i pripreme potencijalnih udomitelja i obitelji koji su zainteresirane za udomiteljstvo djece (PRIDE Online, 2022). Temelji se na uvjerenju da su za uspješno udomiteljstvo važni određeni resursi, tj. osobne snage, znanje i vještine udomitelja, no isto tako važna je i podrška zajednice. Program se provodi kroz devet susreta po tri sata, a počiva na razvoju pet temeljnih vještina: potencijalni udomitelji tijekom edukacije uče kako omogućiti udomljenom djetetu da se osjeća sigurno, kako zadovoljiti potrebe djeteta i adekvatno poticati njegov sveukupni razvoj, kako pomoći djeci u odnosu s biološkom obitelji i drugim osobama te kako kao udomitelj biti dio tima i surađivati sa stručnjacima s ciljem zaštite dobrobiti djeteta. Kroz program sudionici dobivaju znanja o tome kako trauma utječe na razvoj djeteta, što se od njih kao udomitelja očekuje te kako mogu utjecati na dobrobit djece u sustavu skrbi. Program je osmišljen i najvećim dijelom se provodi u SAD-u, no ima sve veću primjenu i u europskim zemljama.

KEEP model edukacije udomitelja (eng. *Keeping Foster and Kin Parents Supported and Trained*) temelji se na znanstvenim dokazima i potrebama proizašlim iz prakse, a uključuje podršku te razvoj vještina udomitelja, ali i bioloških roditelja djeteta (KEEP, 2019). Edukacijska grupa sastoji se od 7 do 10 udomitelja, a program traje 24 sata raspoređeno u 90-minutne edukacije kroz 16 tjedana. Da bi udomitelji dobili pravovremenu podršku i sve potrebne informacije, između tjednih susreta održavaju se i telefonski kontakti između edukatora i udomitelja. Edukaciju vode dva voditelja osposobljena za njegovu provedbu. Tijekom edukacije, primjenjuje se individualizirani pristup kojim se u što većoj mjeri nastoji odgovoriti na edukacijske

potrebe svake grupe i sudionika. Tijekom edukacije, edukatori su u stalnom kontaktu s udomiteljima te razgovaraju o djeci koja su kod njih smještena. Aktualne događaje uključuju u edukaciju te tako povezuju teoriju s praksom. S udomiteljima se radi na razvoju vještina komunikacije i rada s djecom, ali i s drugim značajnim osobama udomljenog djeteta (npr. osoblje škole, biološki roditelji, zdravstveni djelatnici itd.). Daje im se uvid gdje i kome se mogu obratiti za pomoć i informacije da bi se što kvalitetnije brinuli za dijete i njegovu dobrobit. Istraživanje koje su proveli Price, Chamberlain, Landsverk i Reid (2009) nije pokazalo značajan efekt sudjelovanja udomitelja u KEEP programu edukacije na promjene u ponašanju udomljene djece, no utvrđeno je da udomitelji nakon edukacije izvještavaju o svom adekvatnijem nošenju s problemima u ponašanju djece koja su kod njih smještena. Pokazalo se da edukacija osnažuje znanje i vještine udomitelja kako se nositi s izazovima udomiteljstva, kako prepoznati poteškoće kod djece i kome se mogu obratiti kako bi se djetetu pružila potrebna pomoć i podrška (Price i sur., 2009). Uz rad s udomiteljima, program uključuje i rad s udomljenom djecom kroz organizirane radionice i druge aktivnosti. Ovaj program provodi se u najvećoj mjeri u SAD-u, Kanadi, Danskoj i Velikoj Britaniji, a njegova primjena se sve više širi i na druge europske zemlje.

NOVA model edukacije udomitelja razvijen je na Sveučilištu Nova u SAD-u. Edukacija se provodi kroz šest susreta prije no što potencijalni kandidati postanu udomitelji. Svaki susret traje minimalno tri sata te uključuje najviše trideset sudionika. Susreti obuhvaćaju sljedeće teme: značaj udomiteljstva, uloga, prednosti i nedostaci sustava udomiteljstva; uloga i obveze udomitelja te utjecaj udomiteljstva na udomiteljske obitelji, smještenu djecu i biološke roditelje. Edukacija se temelji na nedirektivnom pristupu s ciljem osnaživanja udomitelja i pružanja podrške u prepoznavanju svoje jakosti i slabosti te radu na sebi. U edukaciji se koriste metode grupnog rada, od kojih su najčešće igranje uloga i vođena fantazija. Ovaj model edukacije uvažava udomitelja kao ravnopravnog člana tima za udomljeno dijete (Piescher, Schmidt i LaLiberte, 2008).

MAPP model edukacije udomitelja (eng. *Model Approach to Partnerships in Parenting*) temelji se na NOVA modelu (Piescher i sur., 2008). Cilj programa je unaprijediti znanja i vještine udomitelja koje su nužne za kvalitetno bavljenje udomiteljstvom. U edukaciji se koristi metoda grupnog rada. Ona traje 10 tjedana, a obuhvaća sljedeće teme: sustav udomiteljstva, smještaj djece u udomiteljske obitelji, gubitak i tugovanje, ponašanje, biološka obitelj, izazovi udomiteljstva, utjecaj bavljenja udomiteljstvom na udomiteljske obitelji. Svaki susret se sastoji od teorijskog dijela, grupne rasprave, igranja uloga i vođene fantazije kao metode učenja. Sudionike se potiče da podijele svoja osobna iskustva i da uče jedni od drugih. Bilješke i zadaće između susreta se razmjenjuju i komentiraju tijekom susreta.

Multidimenzionalni MTFC model edukacije (eng. *Multidimensional Treatment Foster Care*) predstavlja primjer multidimenzionalnog modela koji uključuje provođenje edukacije i tretmana na više razina, s djecom, biološkim roditeljima i udomiteljima. Osmišljen je primarno za djecu u dobi od 12 do 18 godina koja iskazuju emocionalne i ponašajne probleme te delinkventno ponašanje (Piescher i sur., 2008). Program nastoji omogućiti mladima s problemima u ponašanju odrastanje u udomiteljskim obiteljima te preveniranje njihovog smještaja u institucijama. Istovremeno pruža podršku biološkim obiteljima u stvaranju uvjeta za povratak djece. Četiri su ključna elementa ovog programa u radu s mladima: 1) pružanje podrške mladima u unapređivanju vještina učenja i postizanju zadovoljavajućeg školskog uspjeha; 2) definiranje dnevne strukture s jasnim očekivanjima i ograničenjima; 3) praćenja mladih u obiteljima; 4) pružanje pomoći mladima kako bi izgradili stabilne socijalne odnose. Programska komponenta koja se odnosi na udomitelje traje 6 do 9 mjeseci, a predviđa grupni rad s najviše 10 udomitelja. Između susreta, udomitelje se kontaktira više puta kako bi se pratio napredak te kako bi im se pružila pravovremena stručna pomoć i podrška. Grupni susreti traju do dva sata, a ako je potrebno mogući su i individualni susreti s udomiteljima. Biološki roditelji se uključuju u program kroz jednosatni susret sa stručnjacima svakog tjedna. Postoji verzija ovog programa i za mlađu djecu (3 – 6 godina). Udomitelji koji su uključeni u ovaj program sudjeluju u osposobljavanju, imaju supervizije te podršku, dok su djeca uključena u radionice u kojima kroz igru rade na svojim vještinama, a biološki roditelji sudjeluju u obiteljskoj terapiji. Ovaj program uči roditelje i udomitelje vještinama prosocijalnog ponašanja, ustrajnosti, nenasilnom ponašanju prema djeci koja se neprimjereno i agresivno ponašaju te način pružanja podrške djeci. Kroz program se nastoji stvoriti prihvatljive uvjete u okruženju djece kako bi se olakšao njihov razvojni napredak (Piescher i sur., 2008).

Bihevioralni model edukacije udomitelja isključivo počiva na bihevioralnoj teoriji i metodama rada. Traje ukupno 30 sati raspoređenih tijekom 10 tjedana, a uključuje grupno osposobljavanje te kućne posjete stručnjaka (Piescher i sur., 2008). Model je razrađen sa svrhom unapređenja odgojnih vještina udomitelja, ali i bioloških roditelja. Provodi se kao dodatna i specifična edukacija tijekom bavljenja udomiteljstvom.

Kognitivno-bihevioralni model edukacije udomitelja temelji se na elementima kognitivno-bihevioralne terapije (Piescher i sur., 2008). Tijekom edukacije udomitelje se upoznaje s teorijom socijalnog učenja, kako se razvijaju obrasci ponašanja te kako se na njih može utjecati korištenjem metoda proizašlih iz kognitivno-bihevioralne terapije. Naglasak programa je na vještinama promatranja, opisivanja i analize ponašanja udomljenog djeteta, na prevenciji ponašajnih i emocionalnih problema te

razvoju emocionalne i socijalne kompetencije kod udomljene djece. Nakon upoznavanja s teorijskim dijelom, prelazi se na uvježbavanje specifičnih strategija i intervencija u praksi. Program edukacije traje 4 do 5 tjedana, a svaki tjedni susret traje 3 do 5 sati.

Internetski modeli edukacija udomitelja odvijaju se kroz neposrednu interakciju stručnjaka i sudionika edukacije putem internetskih platformi ili snimljenih digitalnih sadržaja i edukativnih materijala koje sudionici uglavnom sami prolaze. Ovakvi modeli edukacija razvijali su se paralelno s razvojem digitalnih alata za provođenje internetske edukacije, a postali su posebno popularni u okolnostima pandemije koronavirusa koja je ograničila mogućnosti održavanja edukacija uživo. Trend održavanja internetskih edukacija najviše je razvijen u SAD-u gdje postoji i najveći broj internetskih stranica te stručnjaka i organizacija koje su licencirane za provođenje internetskih edukacija udomitelja. Uz različite programe internetskih edukacija, na istim internetskim portalima udomiteljima se nudi stalna podrška licenciranih stručnjaka za udomiteljstvo (Pacifi i sur., 2005). U Europi internetske edukacije udomitelja nisu još toliko proširene, no postoje primjeri projekata u okviru kojih se razvijaju takvi modeli edukacija. Primjerice, u sklopu Erasmus+ projekta CareComp razvijena je platforma Fairstart (CareComp, 2016) koja nudi internetske edukacije i digitalne alate za unapređenje kompetencija stručnjaka koji rade s djecom u sustavu socijalne skrbi. Cjelokupan trening program na hrvatskom jeziku dostupan je na internetskoj stranici (<http://carecomp.eu/hr>), a DVD materijali dostupni su na različitim jezicima. Nadalje, ranije spomenuti PRIDE model edukacije udomitelja ima i svoj digitalni oblik PRIDE Online (2022). Razvijen je da bi se pružila prilika za sudjelovanje u edukaciji onim udomiteljima koji nisu u mogućnosti prisustvovati edukaciji uživo. Digitalni model edukacije omogućuje jednakovrijednu obuku za udomitelje, a koristi se u 30 država od kojih je čak 17 europskih. Počiva na pet temeljnih vještina, odnosno područja kompetencija kao i osnovni PRIDE program. Ukupno trajanje edukacije je 72 sata, a raspoređeno je u 9 modula odnosno 25 sesija. Važno je naglasiti kako ovaj program nije razvijen da bi zamijenio klasične edukacije koje se provode „licem u lice“, već da bi pružio više različitih mogućnosti za sudjelovanje u edukacijama, a sve s ciljem poboljšanja uvjeta udomiteljstva i dobrobiti djece. Program se može koristiti i u edukaciji „licem u lice“ kao dodatni interaktivni materijal u radu s udomiteljima, ali isto tako može se koristiti za učenje na daljinu u kombinaciji s internetskom interakcijom sa stručnjacima.

Internetski modeli edukacije udomitelja imaju brojne praktične prednosti. Ovakvi modeli edukacije omogućuju veću dostupnost i uključivanje polaznika u edukacije bez potrebe napuštanja svoga doma što organizacijski uvelike olakšava prisustvovanje udomitelja edukaciji (Buzhardt i Heitzman-Powell, 2006). Pacifi i sur.

(2005) navode da se prednost internetske edukacije očituju i u mogućnosti obuhvata većeg broja udomitelja, u smanjivanju troškova hladnog pogona, prijevoza i edukatora. Na isto upućuju i nalazi Buzhardt i Heitzman-Powell (2006). No, s druge strane, postoje i različita ograničenja koja se javljaju pri provođenju edukacija u internetskom okruženju. One se prije svega odnose na smanjenu mogućnost primjene određenih metoda i tehnika rada (kao što su interaktivne radionice koje zahtijevaju fizičko kretanje i interakciju među članovima, igranje uloga, vođene fantazije, primjena određenih kreativnih tehnika i slično). Također, treba imati na umu i činjenicu da svi udomitelji ne posjeduju nužno digitalne kompetencije potrebne za praćenje i aktivno sudjelovanje u takvim edukacijama. Ograničenja internetskih edukacija nerijetko se očituju i u smanjenoj razini interaktivnosti između sudionika edukacije, u nižem doživljaju pripadnosti edukativnoj grupi, naglašenijem doživljaju odvojenosti od stručnjaka, otežanom praćenju i razumijevanju nekih sadržaja, negativnom djelovanju različitih ometajućih faktora tijekom edukacije na ishode učenja i slično, što povećava vjerojatnost odustajanja sudionika od završavanja nekog internetskog modula (Buzhardt i Heitzman-Powell, 2006).

Analizirajući različite internetske edukacije udomitelja, Buzhardt i Heitzman-Powell (2006) došli su do zaključka da uz takve edukacije nerijetko nedostaju kvalitetne upute, alati za testiranje znanja prije i poslije modula, da sadržaji u dovoljnoj mjeri ne prate specifične potrebe pojedine edukativne grupe te da pružatelji internetskih edukacija često traže dodatna plaćanja za korištenje njihovih edukativnih sadržaja. Također, prepoznate su teškoće u procjeni ishoda učenja te je naglašena važnost razvijanja dodatnih alata u cilju praćenja individualnih kompetencija polaznika edukacija (npr. testovi za procjenu usvojenog znanja, radni listovi, zadaće i sl.). Teškoće u procjeni ishoda učenja u internetskim edukacijama posebno dolaze do izražaja kod obaveznih edukacija koje prethode izdavanju licencije za bavljenje udomiteljstvom. Naime, mogućnost neposrednog praćenja svakog sudionika tijekom procesa edukacije izrazito je važno u procesu stručne procjene potencijalnih udomitelja za bavljenje udomiteljstvom.

S druge strane, velik broj stručnjaka slaže se da internetske edukacije mogu biti dobra nadopuna edukacija koje se održavaju uživo (Pacifci i sur., 2005; Buzhardt i Heitzman-Powell, 2006; White i sur., 2014). Posebice su korisne kada je riječ o dodatnim edukacijama koje nisu usmjerene na procjenu već na usvajanje nekih specifičnih kompetencija. Njihov potencijal prepoznat je u dijelu koji uključuje tematske edukacije specijaliziranih stručnjaka određenih profila (npr. dječjih psihijatarata, pedijatarata, dijetetičara, fizijatarata, logopeda, edukacijskih rehabilitatora, socijalnih radnika i sl.) koji mogu ponuditi svim zainteresiranim udomiteljima određene teme. Često je upravo dostupnost ovih stručnjaka za uključivanje u klasične edukacije

ograničavajući čimbenik organiziranja takvih edukacija, pa su internetske edukacije bolje rješenje. Istovremeno, internetske edukacije omogućuju i lakše uključivanje u edukacijske grupe svih udomitelja koji imaju slične edukacijske potrebe i interese, neovisno o njihovom mjestu stanovanja i geografskoj raspršenosti ili udaljenosti od većih urbanih središta u kojima se najčešće organiziraju klasične edukacije „licem u lice“.

Klasifikacija postojećih modela edukacija udomitelja za djecu prema različitim kriterijima

Piescher i suradnici (2008) proveli su komparativnu analizu empirijskih istraživanja koja su se odnosila na postojeće modele edukacije i podrške za udomitelje za djecu. Sve modele koji su bili predmetom istraživanja klasificirali su temeljem njihove usmjerenosti na različite ciljeve/ishode programa na dvije grupe: modeli koji su usmjereni primarno na edukaciju i modeli koji su usmjereni primarno na podršku. Modele edukacije podijelili su na tri skupine: edukacije koje prethode bavljenju udomiteljstvom, treninzi roditeljskih vještina i specijalizirani modeli edukacije udomitelja. Druga klasifikacija koju su ponudili napravljena je s obzirom na različite modalitete edukacije, što podrazumijeva način ili oblik na koji se edukacija provodi. Pri tome su razradili tri modela koji nisu međusobno isključivi: škola za udomitelje, grupne/individualne edukacije i internetske edukacije.

Pregled dostupne literature u ovom području te analiza različitih elemenata prema kojima su određene edukacije udomitelja slične ili različite, pokazuje da je različite modele edukacije moguće klasificirati i prema dodatnim kriterijima:

- a) *Prema obvezatnosti ili dobrovoljnosti pohađanja određenih edukacija* edukacije udomitelja je moguće podijeliti na obvezne i dodatne edukacije. Sadržaj i opseg obveznih edukacija propisan je zakonodavnim okvirom, pravilnikom ili drugim normativnim aktom neke zemlje koji se tiče sustava udomiteljstva i socijalne skrbi za djecu. Obvezne osnovne edukacije trebaju pohađati i uspješno završiti svi zainteresirani potencijalni udomitelji prije nego steknu licenciju za bavljenje udomiteljstvom. Pohađanje dodatnih edukacija može biti propisano kao kontinuirana obveza usavršavanja udomitelja za vrijeme bavljenja udomiteljstvom (provodi se najčešće na godišnjoj razini, kao uvjet za zadržavanje licencije), no ono može biti organizirano i na dobrovoljnoj bazi.
- b) *Prema usmjerenosti na osposobljavanje potencijalnih udomitelja za bavljenje udomiteljstvom (temeljne edukacije) ili na dodatno usavršavanje znanja i vještina* koji su potrebni udomiteljima tijekom bavljenja udomiteljstvom (dodatne edukacije). Ako se radi o edukacijama koje prethode bavljenju udomiteljstvom, teme koje obuhvaćaju su općenitije, a cilj im je omogućiti potencijalnim po-

svojiteljima da saznaju sve potrebne osnovne informacije o udomiteljstvu, što se od njih očekuje u ulozi udomitelja, koja su njihova prava i obveze, da steknu osnovna znanja o razvoju djece, što mogu očekivati tijekom smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj u odnosu na samo dijete, biološke roditelje te od stručnjaka iz sustava socijalne skrbi. Ukoliko se radi o dodatnim edukacijama u koje se uključuju udomitelji ovisno o njihovim potrebama i specifičnostima djece na smještaju, utoliko edukacije obično obuhvaćaju neko uže tematsko područje i trening specifičnih vještina. Primjerice mogu biti usmjerene na traumu, agresiju, poremećaj pažnje, somatizaciju, internalizirane probleme i sl., ovisno o potrebama i iskustvima djece i udomitelja.

- c) *Prema tipu udomiteljstva i skupini udomitelja kojima su namijenjene* (npr. tradicionalnim ili specijaliziranim udomiteljima, srodničkim udomiteljima). Specijalizirani udomitelji imaju nešto drugačije edukativne potrebe i susreću se s drugačijim izazovima i poteškoćama s obzirom na to da skrbe o kategorijama djece koja iskazuju emocionalne, ponašajne, zdravstvene poteškoće i/ili poteškoće mentalnog zdravlja pa njihove edukacije primarno trebaju biti usmjerene na teme vezane uz npr. poteškoće u ponašanju, delinkvenciju, rizična ponašanja, bio-psiho-socijalne i zdravstvene poteškoće, specifične potrebe udomljene djece s teškoćama u razvoju i sl.
- d) *Prema dužini trajanja edukacije udomitelja* moguće je podijeliti na kratkotrajne edukacije koje traju do 20 sati i ostale dugotrajnije edukacije koje traju više od 20 sati.
- e) *Prema obliku provođenja edukacije* razlikujemo grupne edukacije (koje se odvijaju u grupnom okruženju, obično u grupama između 8 i 16 članova) i individualne edukacije (obuhvaćaju rad stručnjaka i udomitelja koji nailaze na specifične izazove u skrbi za udomljeno dijete te im je s obzirom na složenost situacije potreban individualizirani pristup i podrška stručnjaka „jedan na jedan“). Obje vrste edukacija mogu se provoditi uživo („licem u lice“) ili u internetskom okruženju.
- f) *Prema modelu poučavanja i planiranim ishodima* edukacije udomitelja mogu se podijeliti na teorijski usmjerene edukacije (npr. uvodna predavanja o tome što je udomiteljstvo, tko su korisnici smještaja, upoznavanje s konceptom privrženosti i sl.), praktično usmjerene edukacije (omogućuju stjecanje potrebnih vještina udomitelja, npr. kako reagirati na agresivno ponašanje udomljenog djeteta, kako postaviti zdrave granice u odnosu s roditeljima djeteta i sl.) te iskustveno usmjerene edukacije, tzv. *peer to peer* edukacije (usmjerene na razmjenu iskustava među udomiteljima kroz interaktivne metode, radionice,

diskusije i sl., pri čemu su voditelji aktivnosti ili moderatori najčešće sami udomitelji, s ili bez podrške stručnjaka).

Predloženi kriteriji podjele modela/programa edukacije imaju svoju praktičnu primjenu jer omogućavaju lakše snalaženje između različitih postojećih modela edukacija udomitelja budući da omogućuju njihovo grupiranje po kriterijima sličnosti i različitosti. Predložena podjela modela/programa edukacija može biti korisna i u budućim istraživanjima jer ona omogućava detaljnije istraživanje i usporedbu različitih modela edukacije, uzimajući u obzir jasne kriterije na kojima se modeli temelje.

Zaključak

U okviru procesa deinstitutionalizacije skrbi za djecu, ističe se važnost razvoja udomiteljstva te briga za dobrobiti djeteta u izvaninstitutionalnom smještaju. U navedenom kontekstu kvalitetna edukacija i priprema udomitelja izrazito je značajna. Svaki udomitelj treba biti spreman na suradnju i timski rad u odgoju i brizi za dijete koje je smješteno u udomiteljsku obitelj te na kontinuiranu edukaciju.

Edukacije u kojima udomitelji trebaju obavezno sudjelovati prije i nakon dobivanja licencije propisane su zakonodavnim okvirom i pravilnicima kojima je reguliran sustav udomiteljstva djece u pojedinoj zemlji. Pored obaveznih edukacija, važno je da postoje i dodatne edukacije za udomitelje u koje se udomitelji mogu uključiti sukladno svojim specifičnim edukacijskim potrebama.

U edukacijama udomitelja primjenjuju se različiti modeli edukacije koji se razlikuju prema brojnim elementima (npr. prema temama koje obrađuju, trajanju i modelima rada, korisnicima i svrsi na koju su usmjereni i sl.), no svima im je zajedničko da trebaju pružati udomiteljima korisna znanja, praktične alate te stručnu podršku u nošenju s različitim izazovima udomiteljstva. Veća dostupnost različitih edukativnih programa i modela edukacije omogućava udomiteljima da uz pomoć stručnjaka odaberu uključivanje u model edukacije koji najbolje odgovara njihovim potrebama i trenutnoj situaciji.

Nesumnjivo je da u Hrvatskoj postoji prostor za unapređenje postojećeg sustava edukacije udomitelja, posebice kroz osiguranje kvalitetnije edukacije i pripreme udomitelja za udomljavanje određenog djeteta te kroz provođenje raznolikih, kontinuiranih edukacija udomitelja koje bi se trebale temeljiti na praćenju edukativnih potreba pojedinih kategorija udomitelja i tipa udomiteljstva. Na tom polju zamijećeni su određeni pomaci izradom „Priručnika za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu“ (Borić i sur., 2021), no s obzirom na to da opisani programi edukacije udomitelja tek ulaze u primjenu, važno je dopustiti udomiteljima i stručnjacima evaluaciju njihove provedbe te ih dalje razvijati. S obzirom na to da u

Hrvatskoj analiza učinkovitosti modela edukacije još nije dovoljno razvijena, postoji naglašena potreba za preciznijim definiranjem i praćenjem ishoda određenih modela edukacije kroz provođenje kontinuiranih evaluacijskih istraživanja u ovom području. Uvažavanje iskazanih potreba i zadovoljstva korisnika te longitudinalno praćenje ishoda primjene pojedinih modela edukacije treba biti temelj za buduće planiranje i razvoj programa edukacije udomitelja. Nadalje, u Hrvatskoj je važno raditi i na široj dostupnosti i prihvaćanju koristi od različitih modela internetskih edukacija udomitelja koji su u posljednje vrijeme našli sve veću primjenu u svijetu te bi ih bilo korisno integrirati i u postojeći Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja u Hrvatskoj.

Zaključno, treba reći da, iako je fokus ovog rada bio na edukaciji udomitelja, uvažavajući primjere dobre inozemne prakse, treba istaknuti da u Hrvatskoj nedostaju programi edukacije i podrške za udomitelju djecu, ali i za njihove biološke roditelje. Daljnji razvoj takvih programa edukacije, kao i osnovnih i dodatnih edukacija za udomitelje, uključujući i osiguravanje podrške kroz superviziju, nužni su kako bi se efikasno moglo odgovoriti na različite potrebe udomljene djece i udomiteljskih obitelji te kako bi se prevenirale poteškoće na koje nailaze udomitelji prilikom smještaja djeteta u udomiteljskoj obitelji i prekidi smještaja. Kroz sustav edukacije važno je osposobiti udomitelje da znaju prepoznati poteškoće udomljene djece, ali i da budu ohrabreni potražiti adekvatnu pomoć kada im je ona potrebna. Također, važno je kontinuirano unapređivati i kompetencije stručnjaka za što kvalitetnije provođenje programa edukacije udomitelja.

Literatura

- Ajduković, M. (2020). Razvoj modela metode supervizije u području skrbi za djecu. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(3), 381-414. doi: <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i3.404>
- Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2007). Značaj teorije privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 93-118.
- Akin, B. A., Yan, Y., McDonald, T. i Moon, J. (2017). Changes in parenting practices during Parent management training Oregon model with parents of children in foster care. *Children and Youth Services Review*, 76, 181-191. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.03.010>
- Barnett, E. R., Jankowski, M. K., Butcher, R. L., Meister, C., Parton, R. R. i Drake, R. E. (2018). Foster and Adoptive Parent perspectives on needs and services: A mixed methods study. *The Journal of Behavioral Health Services and Research*, 45(1), 74-89. doi: <https://doi.org/10.1007/s11414-017-9569-4>.
- Berry, M. (1988). A review of parent training programs in child welfare. *Social Service Review*, 62(2), 302-323.
- Borić, I., Brajković, L., Ćirkinagić, S., Delogu Rižovski, H., Ivezić, N., Keresteš, G., Kronstein, D., Marušić, D., Miharija, M., Novak Ban, M., Škrabić- Aničić, I. & Žizak, A.

- (2021). *Priručnik za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Buehler, C., Rhodes, K. W., Orme, J. G. i Cuddeback, G. (2006). The potential for successful family foster care: Conceptualizing competency domains for foster parents. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 85(3), 523–558.
- Buzhardt, J. i Heitzman-Powell, L. (2006). Field evaluation of an online Foster Parent training system. *Journal of Educational Technology Systems*, 34(3), 297-316. doi: <https://doi.org/10.2190/2PIF-WHC2-6QQE-EBLC>
- Brown, J. D., St. Arnault, D., Sintzel, J. i George, N. (2011). Caring for children from the same culture: Challenges for foster parents. *Journal of Family Social Work*, 14(5), 446-460. doi: <https://doi.org/10.1080/10522158.2011.616822>
- Bywater, T., Hutchings, J., Linck, P., Whitaker, C., Daley, D., Yeo, S. T. i Edwards, R. T. (2011). Incredible Years parent training support for foster carers in Wales: a multi-centre feasibility study. *Child: care, health and development*, 37(2), 233-243. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2010.01155.x>
- CareComp (2016). Fairstart projekt: Kurikulum za razvoj kompetencija pomoćnih odgajatelja, odgajatelja i udomitelja. <http://carecomp.eu/hr/bestpractice/59/fairstart-projekt-razvoj-on-line-i-digitalnog-dostupnih-alata-za-unaprejenje-kompetencija-vezanih-uz-brigu-za-druge-namijenjenih-osoblju-koje-radi-u-ustanovama-za-nezbrinutu-djecu> (15. 11. 2021.)
- Cooley, M. E. i Petren, R. E. (2011). Foster parent perceptions of competency: Implications for foster parent training. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1968–1974. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.05.023>
- Cox, M. E., Orme, J. G. i Rhodes, K. W. (2003). Willingness to foster children with emotional or behavioral problems. *Journal of Social Service Research*, 29(4), 23-51. doi: https://doi.org/10.1300/J079v29n04_02
- Cuddeback, G. S. i Orme, J. G. (2002). Training and services for kinship and nonkinship foster families. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 81(6), 879-909.
- Dozier, M., Albus, K., Fisher, P. A. i Sepulveda, S. (2002). Interventions for foster parents: Implications for developmental theory. *Development and Psychopathology*, 14(4), 843-860. doi: <https://doi.org/10.1017/S0954579402004091>
- Kaasbøll, J., Lassemo, E., Paulsen, V., Melby, L. i Osborg, S. O. (2019). Foster parents' needs, perceptions and satisfaction with foster parent training: A systematic literature review. *Children and Youth Services Review*, 101, 33–41. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.03.041>
- KEEP (2019) Keeping Foster and Kin Parents Supported and Trained, KEEP Standard Model. Preuzeto s: <https://www.cebc4cw.org/program/keeping-foster-and-kin-parents-supported-and-trained/detailed> (19. 12. 2021)
- Kiraly, M. i Humphreys, C. (2013). Family contact for children in kinship care: A literature review. *Australian Social Work*, 66(3), 358–374. doi: <https://doi.org/10.1080/0312407X.2013.812129>
- Kletečki Radović, M. i Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza iskustva udomitelja. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 9(1), 67-88.
- Kronstein, D. i Škrabić-Aničić, I. (2010). *Dajući dom dajemo sebe – Priručnik za udomitelje djece*. Zagreb: Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.

- Laklija, M. (2011a). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva, *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309. doi: <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i3.1020>
- Laklija, M. (2011b). Spremnosti udomitelja za bavljenja udomiteljstvom i doživljaj vlastite uloge udomitelja u suradnji s centrima za socijalnu skrb. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 469-496.
- Laklija, M., Vukelić, N. i Milić Babić, M. (2012). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju - iskustva udomitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48(2), 109-123.
- Laklija, M. i Rogić Šneperger (2021., 07-08.listopada). Supervizija udomitelja – njezin značaj u podizanju kvalitete skrbi za djecu. Druga međunarodna znanstvena konferencija „DIJETE U FOKUSU – MULTIDISCIPLINARNI PRISTUP“. Filozofski fakultet u Mostaru, Mostar, BIH.
- Laklija, M. i Sladović Franz, B. (2015). Individualni plan skrbi za dijete u udomiteljskoj obitelji. Zagreb: Sirius – Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanja.
- Lanigan, J. D. i Burlison, E. (2017). Foster Parent's Perspectives Regarding the Transition of a New Placement into their Home: An Exploratory Study. *Journal of Child and Family Studies*, 26(3), 905-915. doi: <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0597-0>
- Lietz, C. A., Julien-Chinn, F. J., Geiger, J. M. i Hayes Piel, M. (2016). Cultivating resilience in families who foster: Understanding how families cope and adapt over time. *Family process*, 55(4), 660-672. doi: <https://doi.org/10.1111/famp.12239>
- López, M. i Del Valle, J. F. (2016). Foster carer experience in Spain: Analysis of the vulnerabilities of a permanent model. *Psicothema*, 28(2), 122-129. doi: <https://doi.org/10.7334/psicothema2015.168>
- Mehta, N., Baker, A. J. i Chong, J. (2013). Training foster parents in loyalty conflict: A training evaluation. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 75–81. doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.10.006>
- Minnis, H., Pelosi, A. J., Knapp, M. i Dunn, J. (2001). Mental health and foster carer training. *Archives of disease in childhood*, 84(4), 302-306. doi: <http://dx.doi.org/10.1136/adc.84.4.302>
- Pacifici, C., Delaney, R., White, L., Cummings, K. i Nelson, C. (2005). Foster parent college: Interactive multimedia training for foster parents. *Social Work Research*, 29(4), 243-251. doi: <https://doi.org/10.1093/swr/29.4.243>
- Piescher, K. N., Schmidt, M. i LaLiberte, T. (2008). Evidence-based practice in foster parent training and support: Implications for treatment foster care providers. *Center for Advanced Studies. Foster Family-based Treatment Association. Preuzeto s: <http://www.cehd.umn.edu/ssw/cascw/attributes/PDF/EBP/EBFPFTrainingSupportComplete.pdf> (24.11.2021.)*
- Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja. *Narodne novine*, 63/2019.
- Price, J. M., Chamberlain, P., Landsverk, J. i Reid, J. (2009). KEEP foster-parent training intervention: Model description and effectiveness. *Child & Family Social Work*, 14(2), 233-242.
- PRIDE Online (2022) About the PRIDE Model
<http://www.pridedigital.org/PRIDEModelApr2016.pdf> (10. 1. 2022.)

- Salas, M. D., García-Martín, M. Á., Fuentes, M. J. i Bernedo, I. M. (2015). Children's emotional and behavioral problems in the foster family context. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1373-1383. doi: <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9944-1>
- Solomon, D. T., Niec, L. N. i Schoonover, C. E. (2017). The impact of foster parent training on parenting skills and child disruptive behavior: A meta-analysis. *Child maltreatment*, 22(1), 3-13. doi: <https://doi.org/10.1177/1077559516679514>
- Strauss, B. i Wasburn- Moses, L. (2017). Improving Preparation for Foster Care: Developing a Child- Friendly Training Curriculum for Families who Foster. *Child Welfare*, 95(5), 25-38.
- Taylor, B. J. i McQuillan, K. (2014). Perspectives of foster parents and social workers on foster placement disruption. *Child Care in Practice*, 20(2), 232-249. doi: <https://doi.org/10.1080/13575279.2013.859567>
- Vanderfaillie, J., Goemans, A., Damen, H., Van Holen, F. i Pijnenburg, H. (2018). Foster care placement breakdown in the Netherlands and Flanders: Prevalence, recursors, and associated factors. *Child & Family Social Work*, 23(3), 337-345. doi: <https://doi.org/10.1111/cfs.12420>
- White, L., Delaney, R., Pacifici, C., Nelson, C., Whitkin, J., Lovejoy, M. i Smalley, B. K. (2014). Efficacy of Blended Preservice Training for Resource Parents. *Child Welfare*, 93(6), 45-72.
- Whiting, J. B., Huber, P. T. i Koech, A. (2007). Foster parent pre-service training programs: A content analysis of four common curricula. *Relational Child & Youth Care Practice*, 20(3) 64-72.
- Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 155/2018.
- Zinn, A. (2009). Foster family characteristics, kinship, and permanence. *Social Service Review*, 83(2), 185-219.
- Žic Grgat, B. (2006). *Udomiteljstvo: skrb o djeci izvan vlastite obitelji: vodič za edukaciju udomitelja*. Zagreb: Udruga za inicijacije u socijalnoj politici.

Different models of foster care education and their role in ensuring quality care for children in foster care

Abstract

Foster parent education is the basis for the effective prevention of difficulties in the adjustment and functioning of a foster child and its foster family and forms the basis for ensuring proper conditions for the quality development of the child in the foster family. Foster care education represents a complex process of preparation and development of specific competencies of potential foster parents and strengthening the competencies of existing foster parents for more successful coping with the challenges of foster care and provide quality care to the foster child. The aim of the article is to offer an overview of the main results of previous studies on the content, organizational aspects, and outcomes of different models of foster care education as well as to present a systematic overview thereof. Based on the analysis of various criteria, the paper presents different classifications of existing models of foster care education that can be used by practitioners and researchers for further analysis of practice in this field. The guidelines for the improvement of the education system of foster parents in Croatia were highlighted in the conclusion.

Keywords: classification of education models, competences, educational needs, educational outcomes, foster care of children

